

GYERMEKOTTHONOK

A Képviselői Információs Szolgálat Infojegyzete az otthont nyújtó szociális gyermekvédelmi ellátások közül utolsóként a gyermekotthonok helyzetét tekinti át. A szakellátásról korábban megjelent háttéranyagaink: [Nevelőszülők 2019/34.](#), [Örökbefogadás 2016/61.](#), [Örökbefogadás 2. 2019/6.](#)

- A nemzetközi és magyar gyermekvédelmi protokoll egyaránt axiómaként kezeli, hogy a gyermekek legfőbb érdeke, hogy az intézményes ellátást elkerülve, lehetőleg saját családjukban nevelkedjenek.
- Magyarországon a gyermekvédelmi szakellátásba kerülő gyerekek nevelőszülőnél, gyermekotthonban vagy örökbefogás útján kerülnek új otthonba.
- A nevelőszülőknél történő elhelyezés 2014 óta prioritást élvez a gyermekotthonokkal szemben.
- 2018-ban 23 524 gyermek élt szakellátásban. Számuk, főként a 6 éven aluliak száma továbbra is emelkedik.
- 2018-ban a 12 év alatti gyerekek 10 százaléka, az összes szakellátásban élő gyermek harmada élt gyermekotthonban.
- 2018-ban a sajátos nevelési igényű állami gondozottak 41 százaléka került nevelőotthonba.
- A legnagyobb gyermekotthonok bezárása még folyamatban van.

A gyermekvédelmi törvény ([1997. évi XXXI. törvény](#)) szerint szakellátásba olyan típusú veszélyeztetettség okán kerülnek a gyerekek, amely a családjukban maradással nem megoldható. A gyermekvédelmi szakszolgálat ilyen esetben gondozási típus szerint **ideiglenes elhelyezést** vagy **nevelésbe vételt** választhat.

Nevelésbevétel esetén a gyermekeket Magyarországon **elsősorban nevelőszülőnél helyezik el**. 2014 óta ez a prioritás a gondozási hely kijelölésében. **Ha nevelőszülőre nincs lehetőség, abban az esetben kerül a gyermek gyermekotthonba.**

AZ ALTERNATÍV GONDOSKODÁS NEMZETKÖZI KERETEI

A gyermekjogok nemzetközi védelmének alapjait részletesen ismerteti a nevelőszülőkről szóló Infojegyzetünk ([2019/34. Nevelőszülők](#)). A legfontosabb nemzetközi és európai uniós gyermekjogi és gyermekvédelmi dokumentumok a következők:

- az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye ([ENSZ 1989](#));
- az ENSZ Közgyűlésének 2009-es keretdokumentuma ([ENSZ 2009](#));
- az UNICEF alternatív bentlakásos gyermekvédelmi gondoskodásról szóló dokumentuma [UNICEF 2010](#);
- az Európa Tanács ajánlása a bentlakásos intézményben élő gyermekekről ([COE 2005](#));
- az Európa Tanács ajánlása a gyermekbarát szociális ellátásokról ([COE 2011](#));
- az Európai Bizottság gyermekjogi ütem-terve ([COM\(2011\) 60](#));
- az Európai Bizottság ajánlása „Beruházások a gyermekek érdekében: a hátrányos helyzetből való kitörés” címmel ([2013/112/EU](#));
- a szociális jogok európai pillére ([EPSR 2017](#))

Ezen dokumentumok egységesen kiindulópontnak tekintik a családjukból veszélyeztetettség miatt kiemelt, és alternatív gondoskodásba került gyermekek esetén az ún. **gyermek legfőbb érdekét**, a **védelem** és a **legkisebb beavatkozás elvét**, amelyek lehetőségeiről szakemberek döntenek adott helyzetben ([Rác, 2010](#)). Ennek keretében az intézményes

ellátás helyett a gyermekeket igyekeznek saját családjukban megtartani, vagy oda a lehető legrövidebb időn belül visszajuttatni. A **hangsúlyt a családgondozásra és prevencióra helyezik.**

Az **intézményi ellátásról a közösségi ellátásra való áttérésre vonatkozó közös európai útmutató (EEG, 2012)** tartalmazza a követendő elveket és bemutatja a jó gyakorlatokat, és ajánlásokat tesz a szakmailag megfelelő megvalósítás érdekében. A legnagyobb európai gyermekjóléti ernyőszervezet, az **Eurochild** folyamatosan monitorozza a tagállamok intézménytelenítés terén végzett munkáját.

Az **ENSZ Gyermekjogi Bizottsága (OHCHR) felelős a gyermekjogi egyezmény betartását ellenőrizni a tagállamokban.** 2007-ben kiadott útmutató fekteti le az alapelveket, és ajánlásokat fogalmaz meg az alternatív gondozási formákba kerülő gyermekek jogairól és a velük való bánásmódról (**OHCHR, 2007**).

GYERMEKOTTHONOK MAGYARORSZÁGON

A 1997-ben megszületett **gyermekvédelmi törvény (1997. évi XXXI. törvény) bevezetése előtt** kétféle gyermekotthon létezett Magyarországon: **nevelőotthon** és **csecsemőotthon**. A gyermekotthonok befogadóképességét nem korlátozták, így ezek több száz fős otthonok is lehettek. A csecsemőotthonokban az életkoruk miatt különleges ellátást igénylő 3 év alatti gondozottakat helyezték el. A többi otthont szintén életkor és nemek szerinti homogén szerveződés jellemezte.

A **gyermekvédelmi törvény kis létszámú gyermekotthoni hálózat kialakítását célozta meg.** A szabályozás alapján **új típusú ellátási formák születtek.** A férőhelyek száma 10–12 ezer között mozgott, de alapfunkciójuk átalakult. Az általános **férőhelyek felét kis létszámú lakásotthoni típus váltotta ki,** a nagyobb létszámú gyermekotthonok közt **speciális, különleges és nagykorúak ellátására szakosodott otthonokat** alakítottak ki. **2003-tól a törvény megkülönbözteti a különleges (tartósan beteg, fogyatékossgal élő, vagy 3 éven aluli gyermekek), illetve a speciális**

ellátást (súlyos pszichés vagy disszociális tüneteket mutató, vagy pszichoaktív szereket használó gyermekek). **Új elemként került a rendszerbe** a nagykorúak ellátására kialakított **"külső férőhely"** és az **utógondozói lakóotthon.** 2004 óta több gyermek él nevelőszülőnél, mint gyermekotthonban (**KSH 2012**). 2014 óta a nevelőszülői elhelyezés a prioritás a szakellátásba kerülő gyermek esetében.

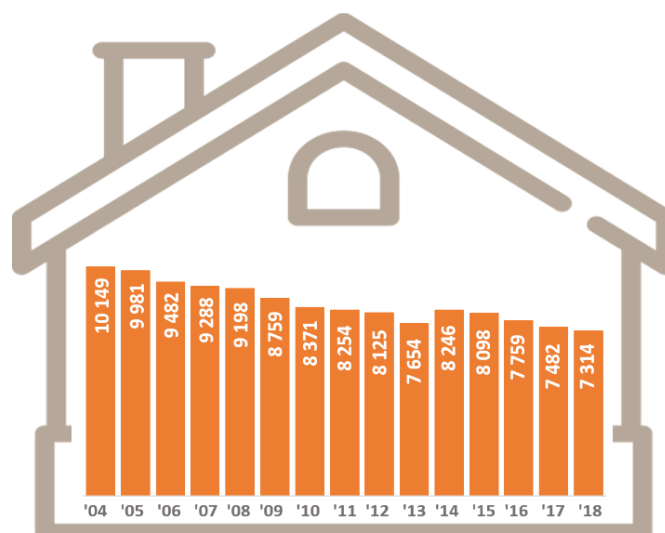
Jogi szabályozás és intézményrendszer

A **gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatóságról szóló 1997. évi XXXI. törvény** mellett, az ahhoz szorosan kapcsolódó Népjóléti Miniszteri rendelet – (**15/1998. (IV. 30.) NM** rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről – a gyermekvédelmi intézmények számára határozza meg a létszámnormákat, szakmai követelményeket.

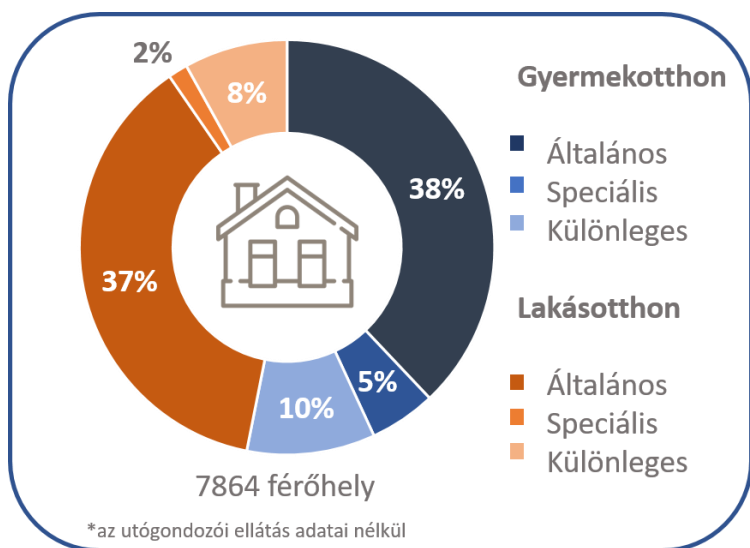
A **gyermekotthonok, lakásotthonok szakmai tevékenységüket módszertani útmutatók mentén végzik** (A gyermekotthonok működésének szabályairól és követelményeiről szóló módszertani levél **1999**; TÁMOP 5.4.1. „*Szociális és gyermekvédelmi szabályozó rendszer kidolgozása*” pillér Gyermekotthoni ellátás protokollja **2011**). A kormány tájékoztatása szerint **2020. tavaszára új gyermekvédelmi stratégia készül** (2019. november 19. MTI).

Az **otthont nyújtó ellátások biztosítását központi közigazgatási intézmények végzik a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság**

1. ábra: Gyermekotthonokban élő kiskorúak és fiatal felnőttek száma 2004 és 2018 közt

2. ábra: A gyermekotthoni férőhelyek megoszlása*, 2018

Forrás: [Infoszolg/KSH 2019](#)

fenntartósága alatt. Az intézményi férőhelyek 89 százalékát biztosítják így. A fenntartott intézményekről az Oktatási Hivatal adatbázisa ([KIR - SZGYF](#)) ad tájékoztatást. A nonprofit szervezetek által működtetett férőhelyek aránya 2%. A fenntartók közül az egyházak szerepvállalása növekedett, a 2007. évi fél százalékos arányuk 2018-ra már meghaladta a 9 százalékot ([KSH 2019](#)).

A magyar gyermekotthonok sajátosságai

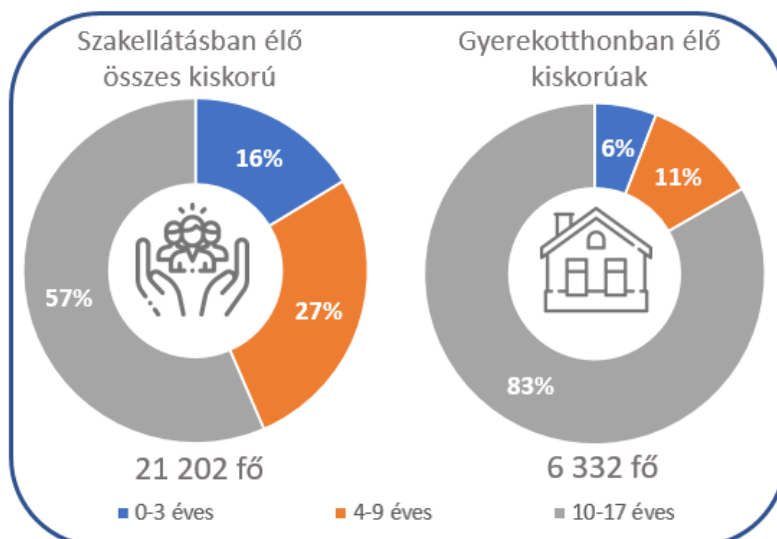
A családból való kiemelés helyett az **elsődleges cél a megelőzés** lett, vagyis a gyermek ameddig csak lehetséges saját családjában nevelkedjen, onnan csak végső esetben emeljék ki. Az elmúlt évtizedekben a nagy létszámú otthonokban történő elhelyezés helyett a lakásotthonok irányába tolódik az elhelyezés ([KSH, 2012](#)). A gyermekotthonokban elhelyezett gyerekek körülbelül fele családi házból kialakított **lakásotthonba kerül**, ahol legfeljebb 12 gyermek él együtt egy házban.

Az **intézményi férőhely kiváltási program** (kitagolás), vagyis a nagy-létszámú bentlakásos intézmények (köztük a gyermekotthonok) felszámolása több évtizede hazánkban is zajló folyamat. Ennek harmadik fázisaként a kormány a megmaradt 13 nagy gyermekotthont tervezte bezárni 2020-ig és helyükre 12 személyes lakásotthonokat

és legfeljebb 48 személyes létesítményeket létrehozni (2017. június 21. MTI). A Társaság a Szabadságjogokért ([TASZ](#)) a kitagolási folyamatról írt állásfoglalásában jelezte, hogy a nagyobb intézetekből kisebbbe küldés nem jelent megoldást a gyermekeknek. Az épületek korszerűsítése helyett azok bezárását javasolták ([TASZ, 2017](#)).

A **gyermekvédelmi szakellátásban 2018-ban 23 524 ezer fő élt** ([KSH Stadat](#)). Számuk, különösen a 6 év aluliaké emelkedett az elmúlt években, ami az UNICEF Gyermekjogi Civil Koalíciójának 2019-es jelentése szerint arra utal, hogy több gyermeket emelnek ki családjából. Ennek okát a szakemberek a gyermekvédelmi alapellátás eszköztelenségében látják ([UNICEF, 2019](#)). A TASZ „**Hiányzó emlékek**” kampánya 2016-ban szintén erre hívta fel a figyelmet. A Hintalovon Alapítvány 2019-es gyermekjogi jelentése hasonló megállapításokat tesz. A gyermekvédelmi rendszer problémájaként említi, hogy nem csak a szakellátásban élő gyermekek száma nő, hanem a 3 évnél fiatalabb korosztályból is sokan kerülnek gyermekotthonba (2018-ban 306). Kiemeli, hogy nem valósult meg a kormány szándéka, miszerint 2016. december 31-ig minden szakellátásba kerülő 12 éven aluli gyermeket nevelőszülőnél helyez el ([Hintalovon, 2020](#)).

3. ábra: A szakellátásban élő összes, és ebből a gyermekotthonban élő kiskorúak korcsoport szerinti megoszlása, 2018

Forrás: [Infoszolg/ KSH 2019](#)

A Gyermekjogi Civil Koalíció jelentése ezek mellett megállapítja, hogy a **lakásotthonok és gyermekotthonok többsége külterületen található**, ahonnan a **gyerekek nem tudják elérni az alapvető szolgáltatásokat**. A speciális programok és szakértők hiányoznak a fejlesztéshez. Családjaiktól távol, a szülők látogatása nem biztosított. A szakellátásba kerülő gyermekek egyes esetei alapján felvetik az etnikai diszkrimináció lehetőségét is ([UNICEF, 2019](#)).

A Hintalovon alapítvány által igényelt adatok szerint: **2018 második félévében**, 250 **gyermekbántalmazásra** vagy annak gyanújára **vonatkozó jelzés érkezett** a gyermekvédelmi szakellátásból (**168 gyermekotthon/lakásotthonból**, 80 nevelőszülői hálózattól, 2 javítóintézetből). Az összes bántalmazásból 136 kortárs általi, 65 gyermekvédelmi szakember általi, 57 jelzés más felnőtt általi gyermekbántalmazásra vagy annak gyanújára vonatkozott ([Hintalovon, 2020](#)). A **gondozási helyükről megszökő gyermekek 98%-a gyermekotthonból szökik meg**. 2018-ban összesen 18 496 ilyen eset történt ([KSH, 2019](#)).

A gyermekotthonokban **2018-ban 5 313 fő dolgozott, 32 százalékuk felsőfokú végzettséggel** ([KSH, 2019](#)). Kifejezetten kevés a pszichológus és mentálhigiénés szakember. A munkaerőhiány oka a három műszakos munkaidő és az alacsony fizetés. A foglalkoztatottak két harmada nő ([KSH, 2012](#)).

A **szakellátásba kerülő gyerekek egyharmada különleges vagy speciális ellátásra szorul**. **2018-ban sajátos nevelési igényű állami gondozottak 41%-a került nevelőotthonba**. Főképp értelmi fogyatékos (63%) és pszichés zavarral küzdő kisgyermekek (28%) vannak köztük, akikről legnagyobb arányban mondanak le szüleik ([KSH, 2019](#)). **A gyermekotthonokban összességében több speciális nevelési igényű és a 0-3 éves korosztályhoz tartozó gyermek található, mint nevelőszülőknél**, mert a speciális és különleges nevelőszülői státuszra kevés a jelentkező. **A gondozottak 16%-a három évesnél fiatalabb** ([KSH, 2019](#)).

A szakellátásban felnövő gyermekek további lehetőségeit nagyban befolyásolja, hogy maradtak-e meg rokonai kapcsolataik. Erre épít az **utógondozás intézménye** is, a nagykorúvá váló fiatalok esetében. Az utógondozást a gyámhivatal rendeli el, legalább egy évre, iskolai végzettségtől függően maximum a 25. életév betöltéséig. Ennek keretében a gyermek **személyre szóló tanácsadásban, családi környezetébe való visszailleszkedésének támogatásában részesül**, és otthonteremtési támogatást igényelhet. A gyermekvédelmi gondoskodásból kikerülő fiatal minden támogatás ellenére komoly hátrányból indul az életben, további sorsára nagyban hatással van, hogy mennyi időt töltött szakellátásban ([KSH, 2012](#)).

Források:

- Gyermekjogi Jelentés 2019 [Hintalovon 2020](#)
- A gyermekjogok helyzete Magyarországon (2014-2019) – Alternatív jelentés az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének hazai végrehajtásáról Gyermekjogi Civil Koalíció [Unicef 2019](#)
- Szociális Statisztikai Évkönyv 2018 [KSH 2019](#)
- Bass László: Gyermekes családok Magyarország válságövezeteiben (2014–2017) In: Civil jelentés a gyermekesélyekről, 2014–2017, GYERE 2019
- Rákó Erzsébet: A gyermekotthonok feladata a roma gyerekek nevelésében [Iskolakultúra 2019/4-5](#).
- Állami gondoskodástól a mai gyermekvédelemig [KSH 2012](#)
- Rác Andrea: A hazai gyermekvédelem fejlődése a nemzetközi tendenciák tükrében [Esély 2010/6](#)

Készítette: Máté Olga
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

infoszolg

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Telefon: (1) 441-6486